

TRAMUNDA DE TAMBO, A SANTIÑA DA SAUDADE

Por: Pablo Pérez Fernández

GALICIA, TERRA DE SANTOS

Tense dito que en Galicia – o país do solpor onde o astro rei se agocha cada día, onde acaba a terra e comeza o mar infindo – hai santos a mancheas. Esparexidos por toda a xeografía galega, pódense contar por milleiros. Algúns – ¿abondos? – permanecen achantados na telúrica raizame orixinaria da súa bisbarra, acoutados polas balizas abafantes dun vago e impreciso devir existencial, incapaz de esborrallar as fronteiras lugarexas.

E non están todos os que son. Aínda que tamén é posible que non sexan todos os que están. Na boscaxe e nas tebras do tempo pasado ás veces mestúranse con tanta forza a historia, as lendas e as tradicións que non resulta doado separar e deslindar os seus campos.

Indiscutiblemente as lendas non son historia probada no senso científico da expresión. Pero non por iso son algo secundario, carecente de valor. Teñen, alomenos, un valor testemuñal. Son un xeito, unha forma, unha maneira viva, expresiva e manifesta, de amosar as preocupacións e inquedanzas das xentes dunha época concreta ou dun lugar preciso e determinado. É por iso polo que un amigo meu dicía que: *“as vidas histórico – lendarias dun alto número de santos galegos tiveron e mantiveron durante longos anos nas leiras das nosas avoas o mesmo valor catequético cás escenas bíblicas esculpidas neses coros e retábulos que aínda hoxe xeran en nós tanta e tan grande admiración”*.

Se nos mergullamos nos eidos dos santos galegos, atoparémonos con abraiantes e rechamantes sorpresas, recubertas e revestidas dunha maxia singular. Da súa vida, da súa historia e da súa lenda xurde un calado segredo que nos convida a camiñar polos seus enigmáticos vieiros na procura dunha luz que nos alume ao longo do noso acontecer existencial.

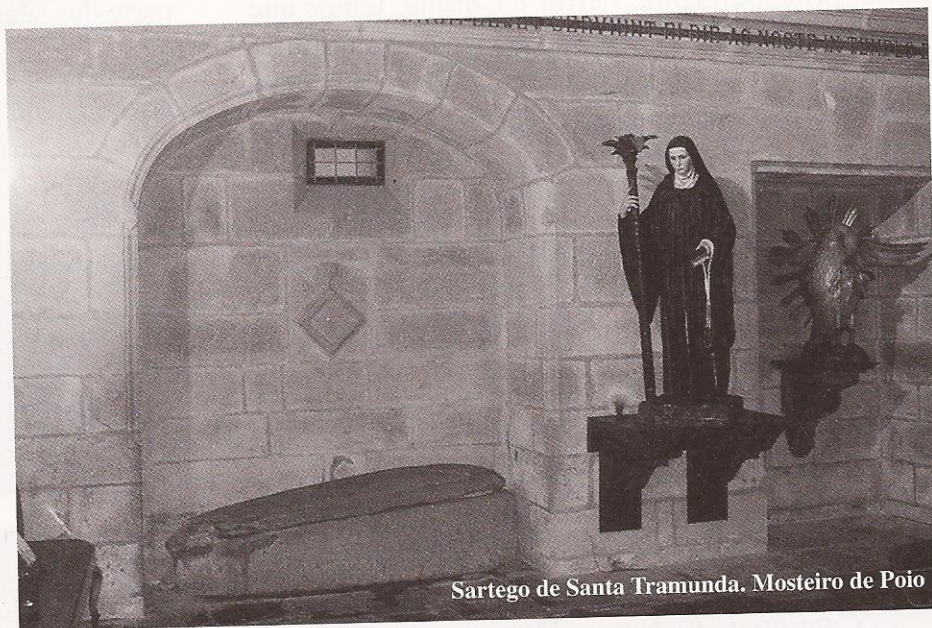
UNHA MONXA DE POIO

Viviu fai moitos séculos, cando tres cuartas partes da península ibérica estaban baixo a dominación musulmana. Chamábase Tramunda ou Trahamunda; mesmo como se

fose “traída do outro mundo”. Din os eruditos que este nome – raro en Galicia – é de orixe xermánico e parece que significa “protector forte”, “protector áxil ou rápido”.

Contan que nacera no outeiro de San Martiño, unha aldea pertencente á parroquia de San Xoán de Poio, fronte á fermosa e paradisíaca illa de Tambo na ría de Pontevedra. De feito, o seu sartego atópase nun recanto da capela do Cristo, na igrexa dese mosteiro de Poio.

Contan tamén que, dende moi nena, acostumaba a erguerse cedo. Gustáballe contemplar a fermosura do amencer, cando as primeiras raiolas do sol bicaban as ondas e os paxaros ceibaban ao vento os seus harmoniosos rechouchíos. Moitas mañanciñas, baixaba ata a praia, camiñando paseniñamente, degustando e gorentando con pracenteira fruición o milagre marabilloso do ceo, da terra e do mar.

Sartego de Santa Tramunda. Mosteiro de Poio

Alí, fronte por fronte, erguíase aquela pequena illa, que tiña forma circular. Era unha illa que sempre lle producía asombro, fascinación e abraio indescribible. Tambo era para ela unha illa misteriosa, chea de enigmas e lendas, ategada de segredos. Da ermida e do mosteiro que había nela e que despois sería lazareto ou malatería, fluían e dimanaban uns halos sobranceiros que lle producían no seu corpo de nena un arrecendo e unha roibén extasiantes a máis non poder.

Xa mociña, adoitando levar unha maneira de vida senlleira nos camiños da virtude, entra como monxa no mosteiro das freiras que había na súa aldea de San Martiño. Alí transcorren os primeiros anos da súa mocidade nun devir tranquilo, sereno e apracible, arroupada polo agarimoso, dilixente e exemplar rebulir das súas irmáns monxas. Dedicadas as labouras hortícolas e culinarias, mesturaban a súa xeira cos cantos e rezos que a regra lles impuña, agardando cobizosamente a data para poder dar o brinco ao pombar que tiñan en Tambo.

Deste xeito, sinxelo e natural, candorosamente xuvenil, ían pasando os días da súa apracible e plácida existencia. Pódese dicir que no corazón daquela rapaza e na súa faciana, sempre radiante e risoña, brincaban, ledas, a felicidade e a ledicia. E, cando algunha sombra noxenta tentaba anubrarlle o sorriso, abundaba con ollar para a illa dos seus embruxos feiticeiros.

Debruzada na pequena fiestra da súa cela, era quen de albiscar os seus recendos engaiolantes. Con pracer e deleite gorentaba os misterios infindos daquelas belezas da creación e non podía menos que ollar cara ao ceo e alabar ao Creador. Satisfeita e ditosa, retornaba despois aos seus quefaceres habituais, espallando no seu derredor unha mancha de bonanzas e sosego.

CATIVA DOS MOUROS

Nun dos moitos asaltos que fixeron os mouros polas terras e as costas galegas, as hostes do cuarto soberano omeia, Abderramán II, chegaron á illa de Tambo e á beiramar de Poio. Alí colleron prisioneira a Tramunda, xuntamente coas outras compañeiras. Non lle valeron bágoas nin saloucos. Os mouros botáronas enriba das súas naos e leváronas cativas para Córdoba, capital do califato.

Contan que alí, naquela fermosa cidade, ategada de beldade e de artístico primor, o encanto e a beleza de Tramunda non pasaron desapercibidas. Moi axiña o califa namorouse dela e propúxolle entrar a formar parte do seu harén de mulleres escolleitas, seleccionadas para vivir nos seus palacios, acuguladas de fastosidade e de luxo e arrodeadas dunha pompa suntuosidade endexamais imaxinadas.

Tramunda rexeita a proposta do califa. Nin as xoias e adobíos, nin os tesouros e alfaias, nin as festas, os rebulicios e todos os encantamentos palacianos e cortesáns son quen de trocar a súa firme e rexa vontade. Non lle producen

ningún atractivo. Non lle provocan ningún feitizo, ningún encantamento. Ela non quere outra coroa máis ca seguir sendo aquela freira virxe de sempre e para sempre.

Cando o califa mouro se viu rexeitado nos seus desexos, cambiou radicalmente os seus sentimentos máis íntimos e persoais. O seu intenso amor desembocou de súpeto nun enfado, un cabreo e unha arrouxada descomunais. Colleu un enfado tan grande e unha perrencha tan monumental e desenfreada que mesmo o levaron a actuar con implacable anoxo e con asaño rancoroso e vingativo.

Dende aquel momento, Tramunda tivo que aturar os ferros e as cadeas do cárcere, sufrindo e soportando dolorosas torturas. Despois introducírona nunha cova onde non podía entrever a luz do sol. E, por último, levárona a un presidio – baluarte e metérona nunha cela – calabozo que tiña unha pequena xanela pola que lle entraba aire

fresco e pola que podía albiscar un anaquiño de azul do ceo. Contan que alí, no peitoril daquela fiestra, pousaba case todas as tardiñas, ao solpor, unha pomba branca que lle viña facer doce compañía.

A FORZA DA SAUDADE

Debeu ser alí polo mes de xuño. Tramunda xa non lembraba canto tempo levaba naquelas cadeas, lonxe, moi lonxe da súa benquerida terriña. Poida que once anos ou aínda máis. O caso é que unha noite comezaron a chegar ata a súa cela unha especie de cantigas e aturuxos, envoltos nun murmurio engaiolante. Era moi semellante ao que producían as fogueiras e as cacharelas que adoitaban acender as xentes na súa terra a noite de San Xoán. Alomenos iso foi o que lle pareceu a ela.

Fascinada e enfeitizada por tan rumoroso e pracenteiro son, ergueu ao ceo as fontenlas dos seus morriñentos ollos, ategados de nostalxia e señardade. Soñando coa súa terra e coas súas xentes, nunha gozosa aperta existencial de ledicia e de pas, ficou apraciblemente durmida.

¿Foi somentes un soño ou foi realidade? O certo é que, cando espertou, non podía dar creto aos seus ollos. Estaba alí na illa dos seus amores, no seu Tambo benquerido. Abofé que si. Aquela eran a illa pola que tanto suspiraba sempre e que tanto botara de menos. Chegar ata alí voando polo ceo estrelecido da noite percorrendo un camiño de estrelas. Non había dúbida. Os seus desexos máis fortes, as súas arelas máis ardentes estaban a materializarse. Deus escoitara os seus rogos e facía realidade os seus soños.

Mosteiro de Poio

Como proba demostrativa e para que non lle quedasen dúbidas, na súa man estaba aquela póla de palmeira que un anxo collera no xardín que circundaba o baluarte no que estivera presa. Era o sinal inequívoco de que non estaba a soñar, de que as cousas estaban a ocorrer verdadeiramente.

Reposta da sorpresa, puxo os pés no adro, na beira do mosteiro que na illa mandara construír San Fructuoso e pousou a póla da palmeira na terra. De súpeto aquela pola milagreira enraizou e, pouco a pouco, foise trocando nunha exuberante e frondosa árbore, bandeante ao vento e coroada dunha aposta e vistosa cimeira. Dise que esta árbore foi case milenaria. Non secou deica os derradeiros anos do século dezaseis. Foi no verán do ano 1578 cando un lume pavoroso, un incendio devastador, devorou toda a vexetación da paradisíaca illa, deixándoa cuberta de cinza e de borralla. Convertida nun seco e pedroso ermo, a noutroira fermosa illa tardaría moitos anos en volver a acadar o seu pasado verdor e a súa antana frondosidade.

¿Cantos anos viviu aínda Tramunda? Non o sabemos. Din que tempo despois de chegar á illa de Tambo, volveu o seu pequeneiro mosteiro de San Martiño e que alí morreu “deixando o val enchido co arrecendo dos seus feitos e milagres...” O seu corpo recibiu honrosa sepultura no mesmo mosteiro de San Martiño.

AVOGOSA DA MORRIÑA E DA SAUDADE

Moi axiña o sartego de Tramunda converteuse nun centro de romaría e peregrinaxe. A el peregrinaron moitísimos galegos durante séculos. A data da súa festa, o 14 de novembro, era sempre un acontecemento senlleiro para toda a bisbarra e máis alá. Aquela monxa santiña era considerada por todos como avogosa da morriña e da saudade.

En efecto, se lle botamos unha ollada o diccionario, atopamos que a morriña é: “nostalxia por algo que esta ausente”, “doenza moral que senten algunhas persoas ao acharse lonxe da súa casa, terra ou patria”. Trátase, pois, dun sentimento fondo, provocado pola lembranza, que enchoupa o espírito e manca o corazón, facendo que as persoas vivan coa rexa esperanza de voltar á súa terra e coas súas xentes.

Pola súa banda, a saudade vén sendo algo semellante. É un “sentimento inexplicable e impreciso, que non se sabe de onde vén, nin se alcanza a onde vai, nin se

comprende o que se persigue”. Trátase a miúdo dunha “mágoa especial que se sente pola ausencia de persoas ou cousas...” Dun xeito semellante ao da morriña, fai xermolar tamén nas persoas unha rexa e forte esperanza de voltar, de atopar de novo o agarimo señardoso do seu berce.

A morriña e a saudade son sentimentos propios de todos os seres humanos. Pero todos sabemos que para os galegos son máis ca un simple e nó sentimento. Son o noso selo particular de identidade. Constitúen esa impronta indeleble, definitiva de nosa maneira de ser e de estar no mundo, da que Tramunda foi un claro exemplo.

* * * *

O tempo foi pasando porque a historia non se detén. Pasaron os anos e tamén os séculos. Pouco a pouco, o pequeno mosteiro de San Martiño foise quedando baleiro, sen freiras que o habitasen. Entón, o Xeneral dos beneditinos, Frei Alonso del Corral ordenou trasladar os restos mortais da Santa ao mosteiro de Poio onde hoxe repousan.

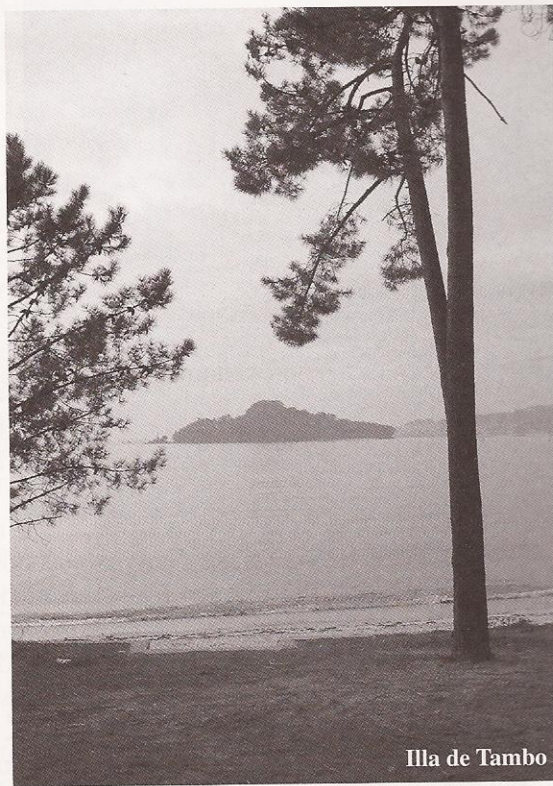
Compre subliñar que en recordo e lembranza desta Santa e para facer perdurar a súa memoria, os beneditinos colocaron, no seu día, unha palma, unha folla de palmeira nos escudos da fachada frontal do mosteiro e no da esquerda do pórtico.

No ano 1934 a súa festa foi tamén trasladada para o día 25 de xuño co gallo de celebrala unida a de San Xoán. Un ano despois, ao carón do seu sartego, foi colocada unha vizosa pero tenra e doce imaxe da Santa, obra do escultor Parcero, que cobrou por facela a cantidade de 8.000 pesetas.

Dende estas datas, Santa Tramunda, - vestida de monxa, con hábito negro, e tendo na man dereita unha palmeira, testemuña do seu milagreiro retorno á terra nai - recibe as pregarías e os agradecementos de tantos e tantos que se achegan a ela, invocándoa como avogosa da morriña e da saudade.

A petición, formulada no seu día por Ramón Cabanillas ao Goberno, de que fose declarada patroa oficial da Aviación española, pode parecer unha

anécdota curiosa. Pero non cabe dúbida de que é un feito significativo, revelador do cariño, a veneración e a devoción que as nosas xentes senten cara a esta Santa, á que Deus lle concedeu a privilexiada mercé de retornar voando á súa illa e á súa terra.

Illa de Tambo